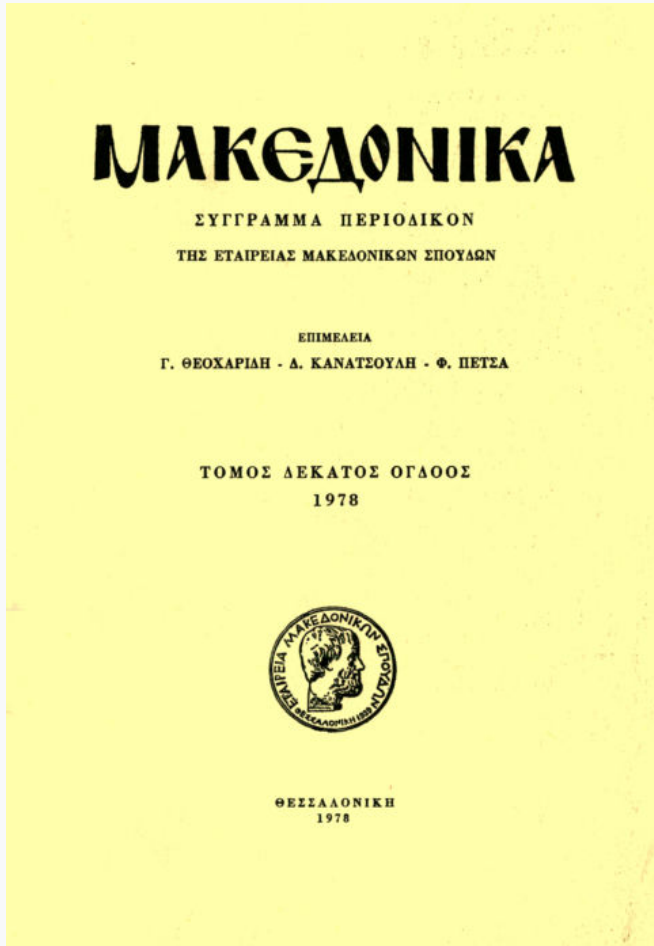

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Π. Γεωργαντζή, Συμβολή εις την ιστορίαν της Ξάνθης

Αθαν. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.507](https://doi.org/10.12681/makedonika.507)

Copyright © 2015, Αθαν. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1978). Π. Γεωργαντζή, Συμβολή εις την ιστορίαν της Ξάνθης. *Μακεδονικά*, 18(1), 319–321. <https://doi.org/10.12681/makedonika.507>

όποιον τὸ Αἰτόχωρον, ἡ Λεπτοκαρυά, ἡ Σκοτίνα καὶ ἡ Πούρλια, συνηγόησαν ἐκκλησιαστικῶς μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας τῆς μητροπολιτικῆς περιφερείας Θεσσαλονίκης¹.

¹ Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Π. Γ ε ω ρ γ α ν τ ζ ἦ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης, Ξάνθη 1976, σελ. 1-269.

1. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος γίνεται λόγος περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης γενικῶς (σσ. 17-186) καὶ εἰς τὸ δεύτερον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης εἰδικώτερον (σσ. 187-256). Εἶναι πάρα πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως νὰ μᾶς δώσῃ μίαν πρώτην, ὅσον τὸ δυνατόν σαφεστέραν, εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανισεῶς τῆς μέχρι καὶ τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐνσωματώσεώς τῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν κορμόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν καὶ ἀγνώστων ἡμῖν πηγῶν.

Εἶναι λίαν ἀξιόλογοι αἱ πληροφορίες τοῦ συγγραφέως διὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια τῆς περιοχῆς, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ πρωτοβυζαντινὴν περίοδον, διαφωτίζουσαι συγχρόνως καὶ τὴν τότε γεωγραφικὴν εἰκόνα τῆς περιοχῆς, ὡς καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἀρχαίας Τοπεύρου καὶ τῶν νομισμάτων τῆς. Ἄλλὰ τὸ ὅλον βάρος τῆς ἐργασίας εἰς τὸ πρῶτον μέρος πίπτει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἰδίᾳ τὴν τουρκοκρατίαν² διὰ μέσου τῶν δύο αὐτῶν περιόδων προβάλλει λαμπρὰ ἢ συνεχῆς ἑλληνικὴ παρουσία τῆς περιοχῆς.

² Ἡ ὅλη εἰκὼν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης πλασιώνεται ἐπιτυχέστατα μετὰ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας, τὸ ὅποιον συνιστᾷ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης καὶ πραγματεύεται ζητήματα περὶ τῶν ἐπισκόπων Τοπεύρου, Σαυθείας καὶ Περιθεωρίου καὶ τῆς μητροπόλεως Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου ἐπὶ τουρκοκρατίας, περὶ τῶν διακεκριμένων ἱεραρχῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ τῶν μονῶν τῆς διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ μετὰ τὸν δημοσιευόμενον πίνακα ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου. Τὴν ὅλην ἐργασίαν διανθίζουσι καὶ διαφωτίζουν ἐπὶ πλέον χάρται καὶ εἰκόνες, Βιβλιογραφία πλουσιωτάτη καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ.

2. Ἄλλ' ἄς μᾶς ἐπιτραποῦν συμβολαὶ τινες εἰς τὴν ἀξιόλογον κατὰ πάντα ἐργασίαν ταύτην πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἀναλφθεΐσαν πρώτην σοβαρὰν προσπάθειαν συνθέσεως τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μᾶς λίαν νευραλγικῆς ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς περιοχῆς, τὴν ὅποιαν ἐργασίαν, ἐξἄλλου, ὀρθῶς ἐβράβευσεν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

Συμβολαὶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος. α. Οἱ Θράκες δὲν ὑπῆρξαν ἑλληνικὸν (σ. 18) ἄλλ' ἰνδοευρωπαϊκὸν φύλον, ἐξελληνισθὲν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τὴν δι' αὐτῶν προώθησιν καὶ διεισδυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ πνεύματος.

β. Εἰς τὴν Βιστωνίδα ἐκβάλλουν ὄχι δύο (σ. 33) ἀλλὰ τρεῖς ποταμίσκοι. Δύο εἰς τὴν ἀνατολικὴν τῆς πλευρᾶς (Τραβός, Κόμψατος, κατὰ Ἡρόδοτον VII, 109) καὶ εἰς τὴν δυτικὴν τῆς πλευρᾶς ὁ τῆς Ξάνθης, ἀνώνυμος εἰς τοὺς χάρτας. Ὁ ἀνώνυμος ποταμὸς Ξάνθης

1. Βλ. σχ. Ἀθ. Ἀγγελοπούλου, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἔθνη καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου 1890-1896, Θεσσαλονίκη 1974 (ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ «Μακεδονικά» 14, 1974, 77-78, ὑποσ. 4) καὶ τὸ ὅ αὐτοῦ, βιβλιοκρισία εἰς «Μακεδονικά» 15 (1975) 397-398.

πιθανὸς εἶναι ὁ Κοσσινίτης τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τοῦ Πλινίου, ἀλλ' ὄχι ὁ Κόμψατος τοῦ Ἡροδότου (σ. 34), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ποταμοὺς ἐκβάλλοντας εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Βιστωνίδος, ὡς δεικνύει ὁ μὴ ἀμφισβητούμενος Τραῖος, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται ὁ Κόμψατος. Ἡ περιγραφὴ τοῦ Ἡροδότου δὲν φθάνει εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθη τῆς Βιστωνίδος.

γ. Ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου Παράδεισος εἶναι νεώτερα. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐλέγετο Ἰντζές¹. Ἐπομένως ὁ ἐκτιθέμενος γλωσσικὸς συνδυασμὸς Pyrdis = Pardis = Parad (e)is (os) εἶναι μᾶλλον ἀμφίβολος, ὁμοιάζων ὀλίγον πρὸς ταχυδακτυλογραφίαν.

δ. Δὲν μαρτυρεῖται ἀντίστασις τῆς Ξάνθης κατὰ Σκυλογιάννη ὀχύρωσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξήγησις (σ. 78), διότι ἀχυρωμένοι ἦσαν καὶ αἱ καταστραφεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ πόλεις. Ἐπομένως ἰσχύει ἡ ἑρμηνεία Κυριακίδου, ὅτι, δηλαδὴ, ἡ Ξάνθη ἀπέφυγε τὴν καταστροφήν, διότι «πιθανὸς νὰ ἔκειτο μακρὰν τῆς ὁδοῦ, τὴν ὅποιαν ἤκουλῆθαι ὁ Σκυλογιάννης»².

ε. Οὐδέποτε ἡ Ξάνθη ὑπέρξεν ἔδρα στρατηγοῦ θέματος (σ. 86)· ἄλλως θὰ ὀνομαζέτο ἐξ αὐτῆς τὸ θέμα. Αἱ πηγαὶ σαφῶς ἀγνοοῦν τὴν ὑπαρξίν θέματος Ξάνθης.

Συμβολαί εἰς τὸ δεύτερον μέρος. α. Αἱ περὶ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς Ἐξαρχίας Καβάλας πληροφόρον. Ἡ μητρόπολις Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου τὸ 1614 ἀποβάλλεται διὰ πατριαρχικοῦ σιγίλλιου ἀπὸ ἐξ χωρία, τὰ ὅποια ἀποδίδονται εἰς τὴν ἐξ ἧς ἀεσπίασθησαν μητρόπολιν Φιλίππων³. Ἡ μὴ μείναι μετὰ τῶν χωρίων τούτων καὶ τῆς Καβάλας δὲν σημαίνει ὅπως ἔφησεν ὅτι ἡ Καβάλα ἦτο δυνατόν νὰ ἐξηκολούθει ὑπαγομένη εἰς τὴν μητρόπολιν Ξάνθης. Ἡ Καβάλα τὸ 1614 ἦτο Ἐξαρχία ἢ ἐν πάσει περιπτώσει ἐκτὸς δικαιοδοσίας τῆς μητροπόλεως Ξάνθης, διότι τὸ ἀνωτέρω σιγίλλιον σαφῶς ὁμιλεῖ περὶ δύο ἀνεξαρτήτων μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν, ἐνεργουσῶν εἰς βᾶρος τῆς μητροπόλεως Φιλίππων, ἥτοι «τῶν ἱερωτάτου μητροπολίτου Περιθεωρίου καὶ Ξάνθης» καὶ «τοῦ προστάτου Καβάλας»⁴. Τὸ 1616 ἡ Ἐξαρχία ἢ ἐπαρχία Καβάλας ὑπάγεται εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλίππων⁵, τὸ δὲ 1675 ἐκ νέου ἐμφανίζεται ὡς ἀνεξάρτητος Ἐξαρχία⁶ μέχρι καὶ τοῦ 1721, ὅποτε καθίσταται ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς μητροπόλεως Περιθεωρίου καὶ Ξάνθης⁷ μέχρι τοῦ 1924, ὅτε καὶ ἰδρύεται διὰ συνοδικοῦ τόμου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ὄχι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (σ. 208) ἡ «ἱερά μητρόπολις Καβάλας», ἢ ἐν συνεχείᾳ, ἐνεργεῖαις τοῦ πρώτου αὐτῆς μητροπολίτου Χρυσοστόμου Χατζησταύρου, μετονομασθεῖσα εἰς «Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Νέστον» καὶ εἰς «Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου», ὡς ἔχει σήμερον.

β. Τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀρπαγέντα χειρόγραφα τῶν ἱερῶν μονῶν τῆς Παναγίας Ἀρχαγγελιωτίσσης καὶ Καλαμοῦς κατὰ τὴν περίοδον τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου (σσ.

1. Βλ. Πίνακα Μετονομασιῶν Προσφυγικῶν Συνοικισμῶν Μακεδονίας Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, σ. 9, ἄρ. 59. Λεξικὸν Πάπυρος-Λαρούς, λ. Ἰντζές.

2. Κυριακίδου, Περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης, ... σ. 34.

3. Πρβλ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Σερραϊκά, εἰς VV 2 (1895) 630-631 καὶ Κ. Δελικάνη, Ἐξαρχία Καβάλας, εἰς EA 26 (1906) 168.

4. «... μὴ τολμώντος τοῦ τε νῦν ἱερωτάτου μητροπολίτου Περιθεωρίου καὶ Ξάνθης καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ἐσομένου, μήτε τοῦ προστάτου Καβάλας, μήτ' ἄλλου τινός, ἐνόχλησιν τινα ποιῆσαι...». Πρβλ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, αὐτόθι.

5. Πρβλ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, αὐτόθι.

6. Πρβλ. Μ. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, Ἀθήναι 1936, σ. 123 καὶ Κ. Δελικάνη, Ἐξαρχία Καβάλας, EA 26 (1906) 168.

7. Πρβλ. Δελικάνη, αὐτόθι.

250 καὶ 254) ἀπόκεινται σήμερα εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου Σόφιας, περιγραφέντα προσφάτως ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς, πρωτοβουλία τοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ ἐδρευόντος Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν.

γ. Ὁ ἐν σελ. 256 κληνουόμενος «Κυρίλλος 1721-1726», εἶναι ἀναμφιβόλως μητροπολίτης Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου κατὰ τὸ 1721, πλὴν οὐδὲν στοιχεῖον ἀποκλείει ὅτι ὁ Ἰδιος ἦτο καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ 1721, ἐφ' ὅσον τὸ πρῶτον περὶ αὐτοῦ ὡς μητροπολίτου Ξάνθης πληροφοροῦμεθα τὴν 21 Φεβρουαρίου 1721 ἐκ τοῦ γνωστοῦ σιγίλλιου περὶ τῆς τελείας ἐνώσεως τῆς Ἐξαρχίας Καβάλας μετὰ τῆς μητροπόλεως Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου, ἐκτὸς ἂν ἡ ἐκλογή του ἐγένετο τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1721, ἀλλὰ περὶ τοῦ τελευταίου τούτου οὐδὲν σαφές ἢ ἔστω ἐνδεικτικὸν στοιχεῖον ὑφίσταται.

3. Βιβλιογραφικαὶ συμπληρώσεις. α. Ἀγνοεῖται ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ τῆς Ἀλεξάνδρας Κραντονέλλη, ἡ κατὰ τὸν Λατίνων ἑλληνοβουλγαρικὴ σύμπραξις ἐν Θράκῃ 1204-1206, Ἀθῆναι 1964, τὰ συμπεράσματα τῆς ὁποίας θὰ ὑπεβοήθουν μεγάλως εἰς τὴν ὀρθὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν σ. 77 λεγομένων περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Σκυλογιάννη εἰς τὴν Θράκην. β. Ἐν σελ. 113 ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν Μελισσηῶν παραπέμπει εἰς τὸν Ἰ. Παπαδόπουλον (ΕΕΒΣ 15, 1939, 91) καὶ ἀγνοεῖ τὴν ἐμπεριστατωμένην νεωτέραν περὶ αὐτῶν ἐργασίαν Ἰ. Χ. Χασιώτη, Μακάριος Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος οἱ Μελισσηνοὶ (Μελισσοῦργοί), Θεσσαλονικῇ 1906 καὶ δὴ τὸ ἐπίμετρο: Οἱ Μελισσηνοὶ καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ Σφραντζῆ, σσ. 171-182, ἐκδ. ΙΜΧΑ, ἀρ. 91, καίτοι εἰς τὴν βιβλιογραφίαν (σ. 264) παρατίθεται ἡ ἐργασία Χασιώτη. γ. Αἱ περὶ τὸν ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ξάνθης πληροφορίες, ὡς καὶ ὁ ἐν τέλει δημοσιευόμενος ἐπισκοπικὸς κατάλογος (σσ. 255-256) ἐρεῖδονται ἐπὶ τῶν ὁμοίων τοῦ ἄρθρου τοῦ Τ. Γριτσοπούλου, Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου Μητρόπολις, εἰς ΘΗΕ 9 (1966) 646-649, τὸν ὅποιον συμπληρῶναι οὐσιαστικῶς εἰς χρονικὴν περιόδον 40 ἐτῶν μεταξὺ Κυρίλλου τὸ 1721 καὶ Φιλαρέτου τὸ 1764, πλὴν τὸ ἄκρως ἐνδιαφέρον τοῦτο ἄρθρον δὲν εὑρῆται εἰς τὴν βιβλιογραφίαν ἀλλ' ὑπονοεῖται ἅπαξ ἐν σ. 206, ὑποσ. 7.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Δημητρίου Ν. Κακκάβου, Ἀντιστρατήγου, Ἀπομνημονεύματα (Μακεδονικὸς Ἀγών). Δημοσιεύματα τῆς Ε.Μ.Σ. Μακεδονικῆ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 38, Θεσσαλονικῇ 1972, 8ο, σελ. 203.

Ἔνας Ἕλληνας στρατιωτικὸς, ὁ πελοποννήσιος Δημ. Ν. Κάκκαβος, ποῦ ἔφτασε στὸν ἀνώτατο βαθμὸ τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας, ὑπηρετήσεν, ὅταν ἦταν ὑπολοχαγός, πολὺ ἀποδοτικὰ τὸν Ἑλληνισμό στὴν ὑπόδουλη τότε Μακεδονία, σὲ μιὰ πραγματικὰ κρισιμώτατη γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὸ ἔθνος ὀλόκληρο ἐποχῇ. Τὰ ὑπόλοιπα χρόνια του μέχρι τῆς ἀποστρατείας του στάθηκε πιστὸς καὶ συνεπὴς στὶς ἰδέες του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν αὐτὲς ἦταν ἢ ὄχι σωστὲς καὶ ὠφέλιμες γιὰ τὸν τόπο μας.

Ὁ Κάκκαβος ἐξῆσε ἐνενήντα ὀλόκληρα χρόνια (1870-1960) καὶ μάλιστα μὲ πολὺ καλὴ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ὑγεία καὶ πέθανε γεμάτος ζωτικότητα στὴ Θεσσαλονικῇ, μὲ τὴν ὁποία εἶχε συναισθηματικὰ δεθεῖ. Καὶ γι' αὐτὸ τὴν προτίμησε, ὅταν ἀποστρατεύτηκε, γιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση, ἀφοῦ σ' αὐτὴν εἶχε περάσει τὴν περιπετειωδέστερη περίοδο τῆς ζωῆς του ἐπὶ τέσσερα χρόνια καὶ τρεῖς μῆνες (Ὀκτώβρ. 1904-Ἰανουάρ. 1909). Παρέμεινε τότε ἐδῶ πάνω ὅσο κανεῖς ἄλλος Ἕλληνας ἀξιοματικὸς προσφέροντας τὶς ὑπηρεσίες του ὡς δὴθεν «ὐπάλληλος» τοῦ Γεν. Ἑλληνικοῦ Προξενείου μὲ τὸ ψευδώνυμο Δημ.